

- Изд-е объединенных фирм: кн. маг. А. А. Ивасенко, "Одесские новости", "Труд", 1917. — 24 с.
18. Горский Е. С. Учредительное собрание и верховное право народа / Е. С. Горский. — Одесса : Изд-е объединенных фирм: кн. маг. А. А. Ивасенко, "Одесские новости", "Труд", 1917. — 15 с.
 19. Грушевський М. С. Якої ми хочемо автономії і федерації / М. С. Грушевський. — Київ : б. в., 1917. — 16 с.
 20. Иванов Н. Об учредительном собрании и избирательном праве / Н. Иванов. — Одесса : Южная типография, 1917. — 16 с.
 21. Ірландська республіка. — Київ : Серп і молот, 1917. — 16 с.
 22. Кабанов Н. О свободах в свободных странах / Н. Кабанов. — Одесса : Вид-ня культпросвітнього тов-ва "Румчерода", 1917. — 22 с.
 23. Как предлагает наделить земледельцев землей Партия Народной Свободы. — Полтава : Изд-е Партии Народной Свободы, 1917. — 26 с.
 24. Как распределить землю. — Киев : Изд-е Партии социалистов-революционеров "Революционное знамя", 1917. — 8 с.
 25. Качинський. Рішення земельного питання / Качинський. — Одеса : Вид-ня культпросвітнього тов-ва "Румчерода", 1917. — 15 с.
 26. Кроткий Э. Сказка о том, как царь места лишился (в стихах) / Э. Кроткий. — Одесса: Тип. Торг. дома "И Маймин и Г. Тепер", 1917. — 16 с.
 27. Кузнецов К. А. Новая русская конституция / К. А. Кузнецов. — Одеса : Изд-е Южно-русского общ-ва печатного дела, 1917. — 20 с.
 28. Кузнецов К. А. Уроки австралийской демократии / К. А. Кузнецов. — Одесса : Изд-е Южно-русского общ-ва печатного дела, 1917. — 20 с.
 29. Леович Э. О пропорциональных выборах / Э. Леович. — Одесса : Изд-е объединенных фирм: кн. маг. А. А. Ивасенко, "Одесские новости", "Труд", 1917. — 16 с.
 30. Линниченко И. А. Малорусский вопрос и автономия Малороссии. Открытое письмо М. Грушевскому / И. А. Линниченко. — Одесса : Изд-е Южно-русского общ-ва печатного дела, 1917. — 40 с.
 31. Лисянский А. А. Учредительное собрание и его задачи / А. А. Лисянский. — Одесса : Изд-е объединенных фирм : кн. маг. А. А. Ивасенко, "Одесские новости", "Труд", 1917. — 32 с.
 32. Львович Г. Всеобщее, прямое, равное и тайное избирательное право / Г. Львович. — Одесса : Изд-е объединенных фирм: кн. маг. А. А. Ивасенко, "Одесские новости", "Труд", 1917. — 28 с.
 33. Пічета В. Прилучення України до Москви у московській історичній літературі / В. Пічета. — Київ: "Шлях", 1917. — 15 с.
 34. Серый С. Как русский народ добыл себе "Землю и волю" / С. Серый. — Одеса : Единение, 1917. — 79 с.
 35. Фирсов А. Земля — народу / А. Фирсов. — Одеса : Изд-е объединенных фирм: кн. маг. А. А. Ивасенко, "Одесские новости", "Труд", 1917. — 16 с.
 36. Цегельський Л. Історія Української держави та боротьби за її відбудування / Л. Цегельський. — Київ : Вернигора, 1917. — 8 с.
 37. Чернов В. М. Крестьянин и рабочий как категории хозяйственного строя / В. М. Чернов. — Одеса : Изд-е объединенных фирм: кн. маг. А. А. Ивасенко, "Одесские новости", "Труд", 1917. — 32 с.
 38. Что должен знать и помнить каждый из нас при выборах в городские думы. — Одеса : Вид-ня культпросвітнього тов-ва "Румчерода", 1917. — 15 с.
 39. Шишко Л. Э. Откуда пошла частная собственность на землю / Л. Э. Шишко. — Киев : Изд-е Партии социалистов-революционеров "Революционное знамя", 1917. — 32 с.

Надійшла до редакції 2 квітня 2018 року

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 316.77:303

Оксана Телен,

заступник директора з навчальної роботи
Ужгородського коледжу культури і мистецтв,
здобувач НАКККіМ

Формування інституціональних дискурсів досліджень соціально-комунікативного процесу

Розглянуто умови формування полідискурсивності у дослідженнях соціально-комунікативного процесу. Наголошено на важливості вивчення інституціонального дискурсу в контексті розвитку соціально-комунікативної теорії та практики.

Ключові слова: теорія соціальних комунікацій, розвиток, дискурс, полідискурсивність, наукова рефлексія

Вступ. Актуальність вивчення дискурсів соціально-комунікативного знання зумовлена швидким розвитком процесів інформатизації та медіатизації суспільства, що призвело до багатьох неочікуваних змін в організації суспільного життя та появи нових

феноменів у сфері суспільних відносин у комунікативному просторі сучасності. Такий стан повністю відповідає розвитку теорії соціальних комунікацій, до формування якої залучено багато фахівців — представників різних галузей науки та суспільної прак-

тики. Про це зауважують численні теоретики соціальних комунікацій, зокрема, А. Соколов, О. Холод, В. Ільганаєва, О. Трішук, Д. Прокоп, В. Різун, Г. Почепцов. Аналіз дискурсивності наукових досліджень стає відзнакою сучасного стану розвитку науки й головним чинником, що спонукає фахівців до вивчення складу та напрямів наукових досліджень в умовах поглиблення міждисциплінарних зв'язків.

Мета статті — визначити основні інституціональні дискурси в площині соціально-комунікативної теорії. До завдань належать такі: уточнення поняття "інституціональний дискурс" у площині теорії соціальних комунікацій; виявлення основних інституціональних дискурсів у наукових дослідженнях соціально-комунікативного процесу в різних сферах суспільної практики. Оскільки до завдань не входить вивчення та аналіз феномену дискурсивності наукових досліджень, зупинимось суто на обґрунтуванні обраної стратегії відповідно до мети дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певним суперечностям, закладеним від початку формування наукового напрямку соціально-комунікативних досліджень, приділяє увагу О. Холод [1; 2; 3]. Науковець також представив основні авторські підходи до будови науково-методологічного комплексу теорії соціальних комунікацій українських дослідників В. Різун, В. Ільганаєвої, С. Квіта, Г. Почепцова, В. Горового [3]. Питання теорії та практики застосування комунікативного дискурсу в різних соціально-культурних сферах також порушували А. Бойко, В. Владимиров, В. Демченко, В. Іванов, С. Квіт, О. Коновець, В. Лизанчук, А. Москаленко, З. Партико, Б. Потятиник, М. Яцемірська та ін.

Виклад основного матеріалу. Поняття "дискурс" у сучасній науці означає стійку, науково визначену традицію пізнання, відтворення методології та методів дослідження об'єктів, що вивчаються. В наукознавстві саме таке розуміння дискурсу спричинило його застосування для вивчення розвитку науки та наукових галузей, упорядкування й систематизації структурної будови наукових дисциплін, проведення порівняльного аналізу стану та змісту досліджень тощо [4]. Дискурсивність останніх стала ознакою наукової рефлексії, вагомим елементом міждисциплінарної взаємодії наукових галузей, адже сьогодні комунікативні дискурси торкаються майже всіх сфер людського пізнання [5]. Поняття дискурсу поширено в соціології, журналістиці, педагогіці, соціолінгвістиці, теорії комунікації, політології. Основою його визначення, як вважають фахівці, є понятійно-категоріальний апарат і наукові підходи, що використовують для побудови відповідної структури наукового пізнання, формуючи стратегію та результат досліджень.

Зазначимо, що з розвитком наукової теорії періодично виникають ситуації пояснення вибору форм практичного втілення теорії у практику комунікативної взаємодії. Це потрібно для забезпечення її успішної реалізації й досягнення позитивного результату впровадження моделей комунікації. Обговорення теоретичних джерел становлення теорії соціальних комунікацій не викликають суперечностей, але зауважимо,

що фахівці роблять акцент на тих теоретичних джерелах, що є близькими до сфер дослідження (за фаховим спрямуванням, або тих, що відповідають напрямам досліджень, або входять до аргументації положень дослідження).

Враховуючи здобутки попередніх студій, зауважимо, що дискурсивність вже визнана в теорії соціальних комунікацій, про що свідчать праці Ф. Бацевича, Н. Кравченко, М. Макарова, О. Селіванової, К. Серажим, В. Чернявської, М. Яцемірської, О. Трішук та ін. З 1970-х років ХХ ст. розширенню діапазону наукових досліджень сприяли нові напрями когнітивної психології та інформатика. Дискурсивність дослідження комунікативного процесу входить у простір соціальної взаємодії, охоплюючи всі сфери комунікативної діяльності. Її нове бачення в системі соціальної взаємодії було сформовано завдяки здобуткам теорії символічного інтеракціонізму, системним дослідженням комунікації (Н. Луман). Коло теоретичних дискурсів вельми широке й визначає важливість комунікативної парадигми в соціально-культурних дослідженнях.

Лінгвістичний дискурс є потужним джерелом для розв'язання багатьох теоретичних завдань у соціально-комунікативній теорії. Виникнення поняття "дискурс" у лінгвістичних дослідженнях зумовило розроблення таких його властивостей, як наявність видів, жанрів, стилю [6, с. 189]. Крім того, особливе значення має теорія тексту, про що зауважує О. Трішук [7].

В українському сегменті теорії соціальних комунікацій особливого розвитку набули *соціо- і психолінгвістичний дискурси*. Значний внесок у їхній розвиток зробив український дослідник О. Холод [1], котрий доводить потребу використання методологічних, методичних, концептуальних положень соціолінгвістики та психолінгвістики у формуванні прикладних досліджень комунікативної взаємодії у сфері масмедійної комунікації, зокрема журналістикознавства. Розвиток досліджень у цьому напрямі спонукає науковця до формування інноваційного розуміння впливу медіа на соціально-психологічні стани масової аудиторії в Україні. Концептуально його погляди представлено в теорії інмутації [8].

Підґрунтя для розуміння соціальної комунікації та соціально-комунікативних процесів становлять історичні дослідження комунікації. До історичного, історико-культурологічного аналізу вдавалися представники різних країн і наукових дисциплін. З-поміж закордонних авторів виокремимо М. Маклюєна, Д. Прокопа, В. Пісарєка, Д. Мерша, А. Соколова, О. Шликову та ін. В Україні до історичних розвідок належать праці Є. Цимбаленко, В. Ільганаєвої.

Варті уваги дослідження теоретичного *процесного дискурсу*, що відбиває ставлення до комунікації як до процесу, зокрема докторські й кандидатські дисертації вітчизняних науковців Г. Шемаєвої (наукова комунікація), Т. Колеснікової (процесний дискурс у контексті вивчення комунікативного процесу в бібліотечній сфері), Н. Грабар (внутрішньоорганізаційна бібліотечна комунікація), О. Мар'їної (комунікативна взаємодія між бібліотечними установами в Україні).

Комунікативні феномени різного характеру вивчають у межах **соціального дискурсу**. У цьому напрямі досліджень актуалізувалися уявлення про характерні ознаки міжособистісної комунікації та спілкування. Цей дискурс набув розвитку завдяки здобуткам психології, психоаналізу, нейролінгвістичного програмування, про що зауважує О. Холод [3].

Нині сформовано уявлення про теоретичні дискурси вивчення соціальної комунікації та комунікативного процесу, що вплинуло на розвиток теорії соціальних комунікацій. Проте наприкінці 70-х рр. ХХ ст. відбувалося становлення інституціональних комунікативних дискурсів, зумовлених застосуванням соціально-комунікативного підходу до розгляду об'єктів у різних сферах суспільної практики. Комунікативні дискурси досліджень соціальних комунікацій пов'язуємо з різними сферами суспільної діяльності, в яких відбувається взаємодія, що відповідає меті науково-теоретичного розгляду. Йдеться про так звані інституціональні дискурси — політичний, релігійний, педагогічний, бізнесовий, управлінський, виробничий, науковий, науково-інформаційний, бібліотечний тощо. Докладний розгляд інституціонального дискурсу в теорії соціальних комунікацій зумовлений потребою враховувати інституалізацію соціально-комунікативної діяльності загалом. Традиційні процеси функціонування суспільних інститутів, зокрема конкуренція, співпраця, компроміс, адаптація, вимагають нового ставлення до соціально значущих комунікативних ситуацій у різних сферах діяльності [9; 10].

Значного розвитку в межах наукового напрямку "соціальні комунікації" набув **бібліотечний соціально-комунікативний дискурс**, основи якого закладено в дослідженні В. Ільганаєвої (1996) [11]. Інституціональність цього дискурсу розвинуто у дослідженнях Г. Шемаєвої, І. Давидової, О. Кобелева та ін.

Отримав узагальнення й інституціональний дискурс у науково-інформаційній сфері, основні положення якого сформувала О. Тришук, яка вивчає специфіку комунікативного процесу в сучасній науково-інформаційній сфері [7]. Дослідження вченої доводить факт становлення соціально-комунікативного дискурсу у сфері науково-інформаційної діяльності.

Масмедійний дискурс розвивається на тлі журналістикознавства та інституціалізаційних процесів діяльності ЗМІ в умовах медіатизації. Сьогодні це один із найпотужніших інституціональних дискурсів, що активно формується й потребує спеціального аналізу.

Освітній дискурс сформувався через потребу теоретичного опису та практичних розробок щодо підвищення вимог до комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

На підґрунті нових наукових розвідок виокремилися дискурси **політичної комунікації** [12]. Інформаційні моделі впливу на сторони військово-політичних конфліктів створювалися з огляду на завдання маніпуляції свідомістю супротивника, формування фальшивих повідомлень у пресі та мережі Інтернет, підтримання масмедійними форматами когнітивного дисонансу в масовій аудиторії. Аналізові аспектів інформаційної

війни, характеристики її учасників, принципам формування контенту та формам його подання приділяли увагу численні дослідники, зокрема О. Йенсен, Г. Почепцов, Д. Прокоп, Дж. Стейн, Р. Шафрански.

Міжнародний комунікативний дискурс зумовлений появою нових форм соціальної взаємодії у глобальному суспільстві, що потребувало практичних розробок і моделей організації комунікативної діяльності в інформаційному просторі міжнародної співпраці.

Етичний комунікативний дискурс зумовлений пошуками підтримки збалансованих відносин у комунікативному просторі сучасності. Нині перетворився на загальногуманістичний дискурс соціальних відносин, що охоплює не лише блок гуманітарних дисциплін, а й є певним орієнтиром розв'язання проблем природничих наук, як-от наукова етика тощо.

Економіко-виробничий дискурс. У сучасну епоху, коли інформацію визнано виробничою силою суспільства, що має вагоме значення для економічного зростання країн, інтерес до комунікативного дискурсу значно зріс. Питання інформаційної економіки сформували економічний дискурс комунікації, в якому спочатку інформація як предмет праці, а згодом комунікація як засіб вдосконалення економічних відносин склали підґрунтя теоретичних розробок і моделювання інформаційно-комунікативних відносин. У межах цього дискурсу швидко зростає інтерес до маркетингової, рекламної та бізнесової комунікації, що виник на базисі виробничого дискурсу, але невдовзі став самостійним напрямом вивчення та моделювання комунікативної взаємодії.

Комунікативний дискурс у менеджменті. У наш час сформувався стійкий дискурс досліджень комунікації та засад моделювання організаційних комунікативних систем.

Особливим є **мистецький дискурс**. Мистецтво вже посіло чільне місце в теорії соціальних комунікацій. Останніми роками сфери музичної, театральної, художньої комунікації набули значного розвитку. Дослідники визнають факт формування особливої мови мистецтва, котрій притаманні різноманітні знаково-символьні засоби, універсальний характер яких уможливило їх перенесення в систему інших мов, зокрема усну чи письмову. Особливістю мови мистецтва є багаторазове кодування у змісті художнього повідомлення, що посилює неоднозначність сприйняття художніх текстів. Дослідженню властивостей мистецької мови присвячено роботи багатьох фахівців — теоретиків комунікації, лінгвістів, культурологів, філософів комунікації й мови, зокрема Ю. Лотмана, Дж. Ле Гоффа, П. Бергера, Т. Лукмана.

Сфера **релігійного дискурсу** торкається потреб комунікації церкви. Представники цього напрямку досліджують її моделі, види й функції [13]. О. Холод вводить релігійний дискурс до навчального посібника із соціальних комунікацій [3].

З нових напрямів, що тільки формуються в просторі наукових досліджень, варто виокремити **елітарну комунікацію**, яку розглядає В. Пісарек [14, с. 98]. Виокремимо також **медицинський та юридичний дис-**

курси, але для їх докладного розгляду потрібно ґрунтовніше вивчити питання інституціональної дискурсивності в теорії соціальних комунікацій.

Висновки. Зростання дискурсивності теорії соціальних комунікацій зумовлює розширення меж пошуку загальнотеоретичних засад подальшого вивчення комунікативної взаємодії в суспільстві. На основі аналізу публікацій і дисертацій із наукового напрямку "соціальні комунікації" зроблено висновок, що розробки теорії соціальних комунікацій та моделей комунікативного процесу мають всі ознаки інституціонального дискурсу, які визначаються характеристиками того типу суспільного інституту, проблеми функціонування й розвитку якого порушують і розв'язують дослідники. Цей висновок збігається з наявними оцінками стану дискурсивних досліджень у сфері соціальних комунікацій.

Погляди фахівців щодо нового напрямку наукових досліджень певним чином відрізняються, але водночас у світовому науковому просторі вже сформувалися загальні підходи до опису соціально-комунікативного процесу в різних сферах суспільної практики. Сьогодні формується інституціональний дискурс соціально-комунікативних досліджень.

Визначення дискурсивності на рівні інституціалізованих сфер діяльності дає змогу надати теоретичне обґрунтування практиці соціокомунікативної діяльності, моделюванню комунікативної взаємодії в суспільстві та його підсистемах. Переведення вивчення дискурсу в інституціональну сферу соціально-комунікативної діяльності отримало широке визнання та практичне використання, що підтверджують численні дослідження. Додамо, що наведені інституціональні дискурси становлять експериментальну базу проведення подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Холод О. М. Соціальні комунікації: соціо- і психолінгвістичний аналіз : навч. посіб. — 2-ге вид., доп. і перероб. — Львів : ПАІС, 2011. — 288 с.
2. Холод О. М. Соціальні комунікації як поняття в науковій галузі "соціальні комунікації" / О. М. Холод. — Режим доступу: http://www.portalus.ru/modules/science/rus_readme.php?subaction. — Назва з екрана.
3. Холод О. М. Соціальні комунікації: тенденції розвитку / О. М. Холод : навч. посіб. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Київ : Білий Тигр, 2018. — 370 с.
4. Манчул Б. Наукові парадигми в контексті гуманітаристики / Б. Манчул, М. Марчук // Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наук. праць.

- Вип. 621—622. Філософія. — Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe. — Назва з екрана.
5. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагматингвистический и когнитивный аспекты : монография / В. С. Григорьева. — Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. — 288 с.
 6. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации / В. В. Красных. — Москва : Гнозис, 2001. — 270 с.
 7. Трішук О. В. Феномен науково-інформаційного дискурсу у сфері соціальних комунікацій : автореф. дис. ... д-ра. наук із соц. комунікацій / Ольга Володимирівна Трішук ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т журналістики. — Київ : [б. в.], 2009. — 32 с.
 8. Холод О. М. Теорія інмутації суспільства : монографія / О. М. Холод. — Київ, КиМУ, 2010. — 346 с.
 9. Хорольцева Е. Б. Коммуникативные дискурсы современности / Е. Б. Хорольцева // Современные проблемы взаимодействия Российского государства и общества : сб. науч. трудов. — Саратов : Поволж. ин-т упр. им. П. А. Столыпина, 2016. — С. 238—240.
 10. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / В. А. Ильганаева. — Харьков : Городская типография, 2009. — 392 с.
 11. Ильганаева В. О. Библиотечна освіта: нова парадигма розвитку : монографія / В. О. Ильганаева. — Київ : Ред. журналу "Бібліотечний вісник", 1996. — 256 с.
 12. Русакова О. Ф. Дискурс, политический дискурс, политическая дискурсология / О. Ф. Русакова // Многообразие политического дискурса. — Екатеринбург : Дискурс-Пи, 2004. — С. 114—122.
 13. Мороз В. Я. Релігійна комунікація: моделі, види, функції / В. Я. Мороз // Психолінгвістика. — 2013. — Вип. 14. — С. 313—325. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2013_14_26. — Назва з екрана.
 14. Pisarek W. Wstęp do nauk o komunikowaniu, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne / W. Pisarek. — Warszawa, 2008. — 344 s.

Рассмотрены условия формирования полидискурсивности в исследованиях социально-коммуникационного процесса. Подчеркивается важность изучения институционального дискурса в контексте развития социально-коммуникационной теории.

The article considers conditions of forming of polydiscursiveness in the researches of social-communicational process. The work highlights the importance of consideration of institutional discourse in the context of the development of social communication theory.

Надійшла до редакції 22 грудня 2018 року

"Велика українська енциклопедія" тепер доступна онлайн

"Енциклопедичне видавництво" презентувало онлайн-версію "Великої української енциклопедії" — е-ВУЕ. Сайт позиціонується як універсальна науково-популярна мультимедійна енциклопедія з ілюстративним матеріалом (світлина, карти, схеми, графіки, діаграми, креслення, малюнки, рисунки), а також аудіо та відео.

"Велика українська енциклопедія" — багатомне видання, підготовка якого в паперовій та електронній версіях триває з 2013 року. Заплановано майже 80 тисяч статей. У 2016 році вийшов друком перший том "Великої української енциклопедії" (А-Акц). Поки що оцифровано невелику частину матеріалу. Портал містить чотири рубрики: "Персоналії", "Природа", "Цивілізація", "Галузі знань". Проект реалізовуватиметься до 2026 р.

За матеріалами інтернет-ресурсів